

OLJE OG GASS

– velsignelse eller forbannelse?

LARS ANDERS MYHRE

Gjennom vår organisering av oljevirk-somheten skaffet vi oss et ry interna-sjonalt om nasjonal kontroll av produksjonen av olje og gass, og ikke minst en politikk som gjorde at de inntektene som virksomheten ga, skulle komme hele nasjonen til gode.

Dette førte til at vi gjennom 1970-årene og særlig fra 1980 og utover ble viet stor oppmerksomhet fra omverdenen. Det er viktig å understreke at vår eiendomsrett til ressursene var avgjørende for at vi kunne stille betingelser og skaffe oss kontroll med utvinningen. Norge har i underkant av en promille av verdens befolkning, og vår olje- og gassproduksjon blir beskjeden sammenlignet med de store produsentenes. Ikke desto mindre ble vi ansett for å være en viktig aktør, spesielt av mange mindre nasjoner hvor funn av olje og gass blir sett på som viktig for å fremme landets økonomiske muligheter. Etter hvert som vi selv økte vår rikdom og bygde ny velferd, ble vi ytterligere attraktive for andre. Norges olje og gass ble en velsignelse for vårt land og gjorde oss til et av verdens rikeste land. Hver nordmann fødes som millionær. Vårt pensjonsfond utland har mer enn en million bak hver innbygger.

6.juni 1971 foretok statsminister Trygve Bratteli den offisielle åpningen av Ekofisk-feltet. Jeg synes det er nyttig å sitere noen

Da redaksjonen ba meg lage en artikkel med et internasjonalt preg, sa jeg ja til det under forutsetning av at det ville bli en personlig kommentar bygget på erfaringer ut fra mitt arbeide som tillitsvalgt for ansatte i virksomheten på mange plan fra 1970-årene til jeg gikk av som leder for verdens energi-arbeidere i 2012. Jeg legger vekt på dette fordi de som vil be-nytte mine utsagn i denne artikkelen, skal vite at jeg ikke har gjort noe forsøk på å underslå at dette er en subjektiv framstil-ling. På den annen side vil jeg gjøre mitt ytterste for at frem-stillingen skal være basert på sannhet og redelighet til standpunkt. Så til selve overskriften.

linjer fra den nøkterne Brattelis tale ved denne anledning: «Denne dagen kan bli en merkedag i vår økonomiske historie...Jeg håper de forventninger som knytter seg til oljeproduksjonen vil bli innfridd.» Klokelig understreket han at «Det vil føre Norge inn i

rekken av oljeproduserende land, med de fordeler og plikter det medfører for landet vårt.»

Det politiske miljøet var tidlig opptatt av at vi ikke skulle ha en «Kuwait-økonomi». I Kuwait har store deler av annen nærings-aktivitet forsvunnet, fordi inntektene fra olje- og gassproduk-sjonen har vært så store at de dekker de fleste behov. Vi er ikke kommet dit, men vi ser i dag hvor avhengig vi er av inntektene fra vår olje- og gassvirksomhet.

Tillat meg en digresjon.

Kuwait-økonomi har et negativt innhold. Men kuwaiterne står også for en humanitær innsats utover sine landegrenser.

«Kuwaits fond for økonomisk utvikling» ble opprettet i 1961 like etter at landet var frigjort fra britene. Den norske jour-nalisten Simen Sætre skriver: «Oljeinntektene var nå i kuwaiternes egne hender, og de bestemte seg for å dele med sine arabiske naboer. Blant dem som lot seg imponere var Verdensbankens president Robert McNamara. I begynnelsen

var fondet bare engasjert i andre arabiske land, men etterhvert økte aktiviteten. I de siste årene har Kuwait-fondet gitt lån og bistand til land i Afrika, Latin-Amerika og tidligere sovjetrepublikker. 101 land har fått hjelp. Det mest imponerende med fondet er likevel størrelsen på hjelpen. Siden starten har Kuwait-fondet ifølge underdirektør Hesham Al-Waqayan gitt hjelp til fattige land tilsvarende 2 % av Kuwaits bruttonasjonalsbudsjett. Det er dobbelt så mye som Norge. Simen Sætre reflekterer om årsakene til den humanitære innsatsen kan ha religiøse motiver, men innledningsvis gir underdirektøren svar: «Det er fordi vi selv har lidd. I 1920-årene sultet vi. Vi hadde ingenting. Ikke vann, ikke fruktbart land. Kuwaiterne lærte å føle med andre.»

Det er rimelig å minne om at utvinning av olje og gass i prinsippet er å sammenligne med gruvedrift. De ressursene som hentes ut er ikke fornybare og vil ta slutt. Det vil i mange tiår framover være behov for olje og gass. Det er vår oppgave å utvinne de ressursene vi besitter på en optimal måte. Her er vi i første rekke. Enkelte krefter taler for at vi må stenge ned vår produksjon og eller avvikle denne så snart det lar seg gjøre. Vi må være oss bevisst på at oljen og gassen ikke er fornybar. Det gjør at den har en begrenset framtid. Det betyr i mitt hode at vi må ta ut det vi kan og sørge for at vårt utbytte kommer framtidig aktivitet til gode. Det betyr i enkle ord forskning og utvikling for bærekraftighet i ny og nåværende næringsvirksomhet. Jeg tror vi er i stand til å klare dette, men det krever at vi tviholder på vår såkalte norske modell som bygger på et samfunn med små forskjeller, likeverdighet og gode relasjoner mellom organisasjonene i arbeidslivet og de politiske myndigheter.

Saudi-Arabia, Venezuela og Nederland

Mens Norge har alle forutsetninger for å lykkes, er det andre stater som er langt mer avhengig av olje og gass inntektene som har større utfordringer. 87 % av Saudi-Arabias inntekter kommer fra oljeproduksjonen. 70 % av saudiaraberne jobber i staten og de tjener langt mer enn de utenlandske arbeidstakerne i privat sektor. For å balansere årets budsjett kreves en oljepris på 86 dollar fatet. Konsekvensene er at de må kutte subsidier og goder som gjør at forbrukerne må betale mer for vann og elektrisitet. Regjeringen eller kongen har hatt som filosofi å kjempe mot enhver forandring og landet styres nærmest som et slags middelaldersk føydalsamfunn. Nå har myndighetene vedtatt å selge ut 5 % av aksjene i det nasjonale oljeselskapet Saudi Aramco. Prisen er estimert til mer enn 2000 milliarder dollar, og pengene skal gå inn i et oljefond som skal investere i nye ikke-oljerelaterte arbeidsplasser. Vi kan gå ut fra at den nytenkningen som tvinger seg fram, skjer meget motstrebende og har som hovedformål å bevare makten og det antikvariske styresettet. Oljeproduksjonen har vært en velsignelse for Saudi-Arabias økonomi, men samtidig har rikdommen gjort det mulig å undertrykke enhver forandring mot et demokratisk samfunn basert på elementære menneskerettigheter.

Venezuela er et annet land som har blant verdens største oljereserver. Landet er i motsetning til Saudi-Arabia et demokrati med frie valg. I 1999 ble den erklærte sosialisten Hugo Chavez valgt til president. Han overtok et samfunn hvor middelklassen var nær radert ut, en stor arbeiderklasse som var preget av arbeidsløshet og tilfeldige jobber heller enn fast arbeid, og en liten, etter måten søkkrik overklasse. Chavez ble valgt på et program som skulle gi en bedre fordeling av oljeinntektene og sørge for at de mange fattige skulle få levelige kår. Den mektige ekslederen for Fedepetrol, fagforbundet for Venezuelas oljearbeidere – Carlos Ortega – som ble valgt til leder av CTV (tilsvarende LO i Venezuela), kjempet aktivt mot Chavez som

ville begrense organisasjonens og også selskapenes makt. CTV og Fedepetrol streiket. Det lammet oljeproduksjonen bl.a. i det statlige oljeselskapet PDVSA og satte Chavez i en håpløs økonomisk situasjon. Han hadde simpelthen ikke penger til å innfri sine løfter overfor landets fattige. «Streiken» ble støttet av oljeselskapene og store deler av PDVSAs ledelse deltok aktivt. Formålet var å fjerne Chavez fra makten. De lyktes også, men Chavez slo tilbake og fikk dømt Ortega for statskupp. Han ble fengslet, men klarte å rømme og dro til utlandet i eksil.

Den internasjonale fagbevegelsen kom i et pinlig dilemma. De langt fleste av oss sympatiserte med Chavez' program om en mer rettferdig fordeling av godene i den oljerike staten, mens prinsippet om den frie streikeretten gjorde at Ortega, som forøvrig var medlem i styret i FFI – den frie fagbevegelsen internasjonale, kunne avkreve vår støtte. Chavez trengte en fagbevegelse som støttet hans program og gjorde iherdige forsøk på å etablere et alternativ til den eksisterende. Det hele endte som sagt med at Chavez beskyldte Ortega for å stå i ledtog med amerikanerne i et forsøk på å kaste han som president, et forsøk som han definerte som planleggingen av et statskupp. De streikende oljearbeiderne fikk sparken, og Ortega ble fengslet, men rømte til utlandet. NOPEF mottok brev fra NHO hvor vi ble gjort oppmerksom på at de faglige rettighetene i Venezuela var blitt krenket. Vi har hverken før eller siden mottatt liknende rørende omsorg for faglige rettigheter fra vår ærede motpart. Chavez satt ved makten til han døde i 2013. Han delte rundhåndet ut til de fattige i hjemlandet, men støttet også politisk allierte som Castros Cuba med billig olje.

Chavez beholdt sin popularitet blant de fattige, og hans presidentskap ble overtatt av hans utpekte Nicolas Maduro. Men mens Chavez kunne flyte på stigende oljepriser og økte inntekter til sin statskasse, så fikk Maduro en langt lavere pris for råoljen, og det ble lite å dele ut. Han trenger omtrent tre ganger så høy oljepris som nå for å få det til å gå rundt. Venezuela må i dag importere bensin fordi deres raffinerier ikke

har kapasitet. Det er mangel på vann og strøm og folk kjemper i matkø.

De to store oljenasjonene Venezuela og Saudi-Arabias politiske styresett er som natt og dag. Likheten består i at deres oljerikdom har blitt brukt til å opprettholde makten. Begge nasjoner har forsømt utviklingen av annen næringsvirksomhet og rammes derfor ekstra sterkt når oljeprisen blir mer enn halvert. Den muligheten som oljerikdommen ga, ble ikke brukt.

Rikdommens farer lurer rundt alle hjørner. For godt femti år siden oppsto et nytt begrep i økonomien: «Den hollandske syke». I 1959 fant de et enormt gassfelt i Groningen i Nederland. De store inntektene fra gassfeltet ga politikerne midler som strømmet inn i statsbudsjettet. Oppsvinget fikk direkte innflytelse på økt lønnspress, kostnader og priser. Svekket konkurransevne og nedlegging av tradisjonell industri gikk forbausende fort, og da gassinntektene flatet ut i 1970-årene, var det vanskelig å snu den nedbyggingen av industrien som hadde funnet sted. Det har tatt tiår for Nederland å reise seg.

Forvaltning og organisering av norsk olje og gassvirksomhet

Det er likhetstrekk ved utviklingen i Nederland og hos oss. Forskjellen ligger i at det tok tid før avkastningene av norsk oljevirkosomhet fikk slike dimensjoner som i Nederland, hvor de nær sagt fikk kastet rikdommen på seg. Ikke desto mindre er det viktig å ta inn over oss at vi ble stadig mer avhengig av inntektene fra olje- og gassindustrien. Svaret på de utfordringene som vi nå står overfor, med tusenvis av tapte arbeidsplasser, er ikke nedbygging, men en optimal utbygging og utnyttelse av våre ressurser; samtidig må de økonomiske muskler og den teknologiske utvikling som olje- og gassindustrien har gitt oss, brukes på andre områder. Dette er åpenbart når det gjelder havrommet.

Forvaltningen av naturressursene står sentralt i norsk historie. Streng regulering, statlig kontroll og høy beskatning var ingen nyvinning, men bygde på forvaltningen av vannkraften med grunnrentebeskatning, hjemfallsrett og konsesjonslover. Disse erfaringene må videreføres når vi skal forvalte de rikdommer som naturen har utstyrt vårt land og havområdene med.

Stortingets vedtak i 1972 om å opprette et Oljedirektorat til å være fagorgan for ressursforvaltning og sikkerhet på sokkelen og et Statoil som skulle være et statlig eid oljeselskap, var av avgjørende betydning for utnyttelse av olje- gassressursene. Statoil ble deltaker og fikk betydelige andeler i konsesjonene. Selskapet brukte tiden godt og bygde opp en faglig styrke som gjorde at de kunne utøve sin funksjon til å ivareta nasjonens interesser og også framstå som et operativt selskap. Statoil hadde ambisjoner om å bli en industriell aktør som også skulle delta i nedstrømsvirksomheten (dvs raffinering, petrokjemisk industri og markedsføring og detalj salg).

Utover i 70-årene ble det gjort flere store funn bl.a. Statfjord, som var verdens største offshore oljefunn. Statfjord var operert av Mobil, men Statoil hadde den desidert største eierandelen. Arbeiderbevegelsen ville ha et stort og mektig Statoil som skulle bruke sine muskler også til industriell virksomhet og til markedsføring. Høyre-kreftene ville begrense Statoils stilling, stoppe selskapet ved fjæresteinene og også redusere deres andeler i feltene offshore. Selv om forskjellen i synspunkt var åpenbare og sterke, var det enighet om at vi måtte ha en oljepolitikk som sto seg over tid, og ikke gjorde fundamentale endringer med skiftende regjeringer. Forliket i 1984 ble at Statoil fikk medhold i sine ambisjoner om å bli et integrert oljeselskap med deltakelse nedstrøms, mens de fikk en kraftig reduksjon i sine eierandeler i olje- og gassfeltene offshore. Disse ble samlet direkte under departementet og fikk navnet Statens Direkte Økonomiske Engasjement (SDØE).

Selv om selskapets andeler på sokkelen var sterkt redusert, var det Statoil som sto for disponeringen av de statlige eierandelene. Selskapet kjøpte Saga Petrokjemi i Bamble og fusjonerte siden med det finske petrokjemiselskapet Neste og dannet Borealis som ble en betydelig størrelse innenfor petrokjemi. De gikk inn i Mongstad-raffineriet, kjøpte markedsføringsselskap i Norge, Sverige og Danmark og ble store også utenfor Skandinavia, bl.a. i Polen. På sokkelen overtok Statoil operatørskapet på Statfjord og sto selv for utbyggingen av flere felt som Gullfaks og Sleipner. Selskapet engasjerte seg også internasjonalt i lete og utvinning og etablerte kontorer bl.a. i Moskva, London, Houston og New York og gikk aktivt inn i Aserbajdsjan, Nigeria og Venezuela.

Statoil var blitt et internasjonalt selskap. Strategisk var dette et resultat av at olje og gassutvinning er å sammenligne med gruvedrift, og at vi skulle bruke den ekspertise som vi hadde utviklet til å delta utenfor landets grenser når våre egne ressurser ble redusert. Politisk økte kravet om en privatisering av Statoil. Hovedargument for dette var at Statoil skulle dele risikoen ved sitt internasjonale engasjement, at det ville være en fordel for selskapet og Norge at det kom andre impulser inn i de styrende organer, og at det ville gjøre selskapet bedre egnet til å delta i verdiskapningen på nedstrømsiden.

For arbeiderbevegelsen ble dette en vanskelig sak. Det enkleste var å si nei til å slippe private interesser inn på eiersiden. På den andre siden ville et mer frittstilt Statoil gi større muligheter for deltakelse internasjonalt og ikke minst videreutvikle nedstrømsaktiviteten. Debatten ble heftig og endte med at vi falt ned på å slippe private interesser inn. Et vesentlig argument var også at vi var opptatt av å skape en politikk for Norge som var forutsigbar og bygde på brede kompromiss som kunne stå seg overfor skiftende regjeringer. Det er godtgjort at det var betydelige krefter for en langt mer omfattende privatisering av oljevirk-

somheten. Vesentlig var det også at vår fagforening i Statoil gikk for en delprivatisering. Resultatet av den nye orienteringen ble at et 100 % statlig eid selskap Petoro ble dannet og ivaretok SDØE-andelene. Det skulle ivareta statens forretningsmessige anliggender og satt inne i de bestemmende organer i konsesjonene på norsk sokkel. Kravene om en nøytral administrasjon av transportsystemene – rørledningene til kontinentet og Storbritannia – gjorde at Statoil ikke kunne ha den posisjon som de hadde i styringen av rørledningene. Et nytt statlig selskap Gassco overtok administrasjonen av transportsystemene. Omkring en tredel av aksjene i Statoil ble lagt ut for salg. Statoil ble børsnotert i 2001. Norsk Hydros oljedivisjon, som hadde kjøpt opp Saga Petroleum, fusjonerte med Statoil i desember 2006. Og fra oktober 2007 var de to selskapene slått sammen til ett.

Statoil står for ca 80 % av utvunnet olje og gass på norsk sokkel, selskapet er til stede i nær 40 land over hele verden, bl.a. i Angola, Aserbajdsjan og Algerie, hvor de har de største reservene.

Petoro AS, som ble etablert 9. mai 2001, er et helstatlig selskap. Selskapets formål er å bidra til størst mulig verdiskapning av SDØE, ivareta statens deltakerandeler der staten til en hver tid har interesser, samt overvåke Statoils anvendelse av den petroleum som produseres fra statens direkte eierandeler.

Gassco AS er et heleid statlig selskap som beforder gass fra norsk sokkel til Europa. Det ble også opprettet i mai 2001 som en del av den omfattende reorganisering av olje- og gassvirksomheten dette året. Gassco imøtekommer EU-kravene til transport av gass i Europa – gassmarkedsdirektivet.

Oljedirektoratet er regjeringens faglige organ for utnyttelse av olje- og gassressursene og Petroleumstilsynet – som før var en del av Oljedirektoratet – er skilt fra dette for å ivareta helse-, miljø og sikkerhet i norsk oljevirksomhet. Adskillelsen fra Oljedirektoratet ble gjort for å sikre at HMS-spørsmål ikke var

underlagt ressursforvaltningsorganet organisatorisk.

Oljefondet eller Statens Pensjonsfond – utland, ble vedtatt opprettet i 1990, første innbetaling til fondet kom imidlertid først i 1996 og var på 47.8 milliarder kroner. Fondets verdier økte fort, og etter noen år vedtok Stortinget den såkalte handlingsregelen som består i at vi ikke skal ta ut mer enn 4 % av fondet i utbytte pr år. Fondet er i 2015 på 7475 milliarder kroner, mens statsbudsjettet for 2016 har en inntektsside på 1241,8 milliarder. Utgiftene til alderspensjon, uføretrygd, sykepenger, dagpenger osv er 389 milliarder kroner. Dette betyr at dersom Statens pensjonsfond utland (oljefondet) alene skulle dekke disse utgiftene, så ville det holde i 19 år. Fondet er forutsett å vokse til nær 8000 milliarder til år 2020.

De instrument og institusjoner vi har utviklet for å ivareta verdiene av våre ressurser har vært en økonomisk velsignelse for vårt land.

Jeg vil imidlertid beklage at Statoil, som hadde store ambisjoner nedstrøms innenfor markedsføring og videreføring av olje og gass, etter at høyrekreftene med Helge Lund i spissen overtok, solgte ut store deler av denne virksomheten og satset ensidig på produksjon av råolje og gass. Det har vært en satsing som ikke har vært langsiktig selv om det på kort sikt kan gi noe økte inntekter til selskapet.

Pensjonsfondet består av skatteinntekter fra oljeselskapene, statens direkte inntekter gjennom Petoro og utbytte fra Statoil. Pensjonsfondet bidrar med 206 milliarder kroner til budsjettet for 2016 eller ca 16.5 % av totalen.

Det er 2.75 % av fondet og godt under de 4 % som handlingsregelen tilsier. Men det er altså hver sjettede krone på statsbudsjettet som kommer fra pensjonsfondet. Nå er inntektene fra oljevirksomheten langt større enn dette. Offshorearbeidere er gode skattebetalere, og selv om de er konsentrert i enkelte større områder, er det bare en håndfull kommuner i Norge som ikke har skattebetalere som har sine inntekter fra folk som arbeider i

eller i tilknytning til olje og gassnæringen. Det gjør det rimelig å anta at hver femte krone som brukes av stat og kommune kommer fra olje og gass virksomheten.

Oljeeventyret, arbeidet og fagbevegelsen

Den polske journalisten og forfatteren Ryszard Kapuscinski (1932-2007) har skrevet «at oljen gir en illusjon om et helt annerledes liv, et liv uten strev, et slaraffenliv. Oljen er et råstoff som forgifter tankene, dimmer synet og demoraliserer. Folk i fattige land går rundt og tenker: Herregud, bare vi hadde olje. Tanken på olje er det fullkomne uttrykket for den evige drømmen om å oppnå rikdom ved et lykketreff, som et resultat av flaks – ikke gjennom slit og svette, strev og strabaser. I så måte er oljen et eventyr, og som alle eventyr – en løgn.»

Jeg har siden starten konsekvent tatt avstand fra begrepet oljeeventyr, mye på grunn av Kapuscinskis utsagn, men mest fordi vår olje og gass er utvunnet nettopp med slit og svette, strev og strabaser og stor innsats fra tusenvis av ansatte rundt tegnebrettene, på kontorene, på verksteder og skip, og ikke minst på plattformene ute i havet. Det har så langt kostet mer enn 300 liv, og flere hundre er skadet og merket for livet. Noen har gitt mer enn andre for vår rikdom. Det er en hån å kalle dette et eventyr for alle disse og deres pårørende og etterlatte.

Men Kapuscinskis beskrivelse er slående og illustreres kanskje best i gulfstatene Qatar, Emiratene og andre hvor manuelt arbeid utføres av billig importert arbeidskraft som lever under svært dårlige vilkår.

På norsk sokkel fikk vi også en utfordring med et arbeidsmiljø som var basert på en annen tankegang. Best kom det til uttrykk i spørsmål om disiplin i arbeidet og ledelsens aksjoner, men også i spørsmål om arbeidstid. Arnt Even Bøe har i sin bok «Time is money» en historie om de første ansettelse på Ocean Traveler og Oljekontorets to representanters beretning om dette.

«Boreselskapet Odeco (eieren av Ocean Traveler) forteller at de har hatt 2200 norske søkere og så langt (juni 1966) ansatt 36 i stillinger ombord. Fra før er det 18 amerikanere i arbeid på riggen. Lønna er god, mellom 32.000 og 36.000 kroner i året med en uke på jobb i en 12 timers skiftordning og en påfølgende friuke på land. Det blir en arbeidsuke på gjennomsnittlig 42 timer, noe myndighetene og LO er fornøyd med. Men det er ikke de andre oljeselskapene som er organisert i North Sea Operators Committee Norway (NSOCN).

Odecos avtaler med de nyansatte nordmennene er altfor gunstige og må, i følge NSOCN, forandres på de andre riggene som klargjøres for boring. I et brev av 10. mai 1966 til Oljekontoret peker operatørkomiteen på at avtalene på Ocean Traveler er et resultat av stort tidspress for å få bemannet riggen med de rette folkene tidnok. Det normale i USA og på britisk sokkel er ifølge komiteen at oljearbeiderne arbeider to uker offshore før de har en uke fri på land. Offshore har hvert skift 12 timers arbeidsdager (-netter), inkludert to ikke-betalte pauser a en halv time, altså 11 timers arbeidsøkter, forklarer NSOCN. Arbeidsordningen med to uker offshore og en friuke på land gir totalt 154 timer på jobb, som gir en arbeidsuke på gjennomsnittlig 51 timer og 20 minutter.

To sammenhengende arbeidsuker offshore a 77 timer var helt ukjent i Norge og i strid med alle lover og regler. Også et snitt på drøyt 51 timer over tre uker i et land hvor 42 timers uke var i ferd med å bli det normale, slo Oljekontoret fast og forlangte normalisering av arbeidstiden, ifølge dokumenter i Norsk olje- og gassarkiv. Operatørselskapene argumenterte med oljeboringens egenart og hevdet at Norge ikke hadde noe relevant eget lovverk når det gjaldt denne typen arbeid i havet. Derfor måtte boreoperatørene ha dispensasjoner fra gjeldende lover, som andre spesielle yrker hadde.

NSOCN viste til at dykkerarbeid var unntatt arbeidervernloven, og hevdet at arbeid på riggene var av samme type. De viste i brevvekslingen med Oljerådet også til lov om arbeidstid på skip

hvor arbeid med mudderapparater var unntatt arbeidervernloven. Endelig viste de til at arbeidstiden på hvalkokeriene, når de var i sving, var på hele 56 timer i uken. Brevet til Oljerådet fins i Norsk olje- og gassarkiv. Det er skrevet på Petronord-gruppens ark og er undertegnet Frithjov Pryds, formann i NSOCN. Oljeselskapenes argument for lengre arbeidstid innen oljeboring var altså at det kunne sammenliknes med både dykking, mudring eller koking av hvalolje.»

NSOCN fikk ikke medhold i departementet. Halden-utvalget ble nedsatt i 1974 for å se på arbeidsforholdene. Utvalget slo fast at arbeidstiden på plattformene var å sammenligne med kontinuerlig skiftarbeid i landbasert industri. Arbeidsmiljøloven ble innført fra 1. juli 1977. Den sa at arbeidstiden for kontinuerlig skiftarbeid skulle være 36 timer pr. uke i gjennomsnitt. Etter tariffoppgjøret i 1986 ble arbeidstiden satt ned fra 40 timers til 37.5 for dagarbeid, noe som medførte at kontinuerlig skiftarbeid fikk en gjennomsnittlig arbeidsuke på 33.6 timer. Ved senere forhandlinger har dette blitt til 1 periode arbeid og 2 perioder fritid, vanligvis praktisert ved 14 dager på og 28 dager fri. Den økte fritiden ble gjennom forhandlinger innført ved at arbeidstakerne avsto fra og reduserte lønna.

Utviklingen av arbeidstiden og skiftordningen for offshore-ansatte, fra oljeselskapenes forsøk på å presse på for en ordning med to perioder på og en periode fri, til en periode på og to perioder fri, viser at olje- og gassvirksomheten også har vært gunstig for de ansatte i bransjen.

Nordal Torstensen hørte til de første som ble ansatt på rigg i Nordsjøen. Han var med da Ocean Traveler begynte å bore i Nordsjøen den 19. juli 1966. Nordal forteller at de ble lovet en årslønn på 32 000 kroner i annonsen for ansettelse. Etter ansettelsen ble de informert om at den ville bli 29 000 kroner, og ryktene fortalte at det var den landbaserte industrien som hadde

protestert mot det høye lønnsnivået og den virkningen det kunne få på annen virksomhet. En av Nordals arbeidskamerater hadde vært tunneldriver og organisert i Arbeidsmandsforbundet (NAF). Han og Nordal fikk fullmakt fra samtlige til å melde dem inn i NAF. De oppsøkte Einar With som var forbundets representant i Rogaland. Forholdet ble ordnet, og de ansatte fikk etter en tid den lønna som var stilt i utsikt.

Nordals arbeidsavtale er svært detaljert og gjennomarbeidet. Det er enkelte paragrafer som ikke lenger er gjeldende. Nordals arbeidskontrakt paragraf 12 Ferie slår fast «Ferie, og lønn i ferien, vil bli gitt i samsvar med Ferieloven og etter oppsatt ferieplan.» Dette var i følge Nordal og hans kolleger aldri tema. De gikk en uke på og en uke fri året rundt og ble foreholdt at dette dekket såvel feriepengene som avvikling av ferie. Det mest oppsiktsvekkende er imidlertid å finne i arbeidsreglementet. Jeg siterer fra paragraf 7 som omhandler ledelsens rett til bruk av maktmidler for å opprettholde ro og orden på boreplattformen eller borelekteren: «Når det er nødvendig for å opprettholde orden på plattformen eller lekteren, kan lederen eller den som i hans fravær eller forfall er i hans sted, skaffe seg lydighet ved bruk av makt. Er plattformen eller lekteren i fare, eller viser det seg mytteri blandt de ansatte eller foreligger annen nødstilstand, er det tillatt å bruke ethvert middel som er nødvendig for å bringe tilveie orden og lydighet. Enhver av de ansatte plikter, også uten oppfordring, å yte hjelp. Blir den som nekter lydighet tilføyd skade, kan han bare gjøre ansvar gjeldende hvis det er brukt hardere midler enn omstendighetene krevde.» Ledelsen på riggen var bevæpnet, kommenterer Nordal på sin rolige måte femti år etter.

I ANDRE OLJEPRODUSERENDE LAND

De store internasjonale selskapene har stort sett hevdet at oljeproduksjon og fagforeninger ikke hører sammen. Dette er en politikk som de har ført med forskjellig vellykkethet. I USA er fagbevegelsen representert ved enkelte nedstrømsanlegg, men innenfor produksjon er den så godt som fraværende. Det samme

er gjeldende på britisk sokkel og i Kanada, men her er det en sterkere stilling for de ansatte i deler av leverandørbedriftene.

Brasil har hatt og har en sterk fagbevegelse i olje- og gass-ektoren, og Venezuela har tradisjonelt hatt et sterkt oljearbeiderforbund, også i produksjonsbedriftene. Ellers i den vestlige verden, har Nigeria hatt sterk organisering med til dels stor innflytelse. Oljearbeiderne er organisert i to forbund NUPENG organiserer «blue collar»-ansatte, mens PENGASSAN organiserer «white collar».

Afrikas folkerikeste land, Nigeria, ble etter frigjøringen herjet av en grusom og opprivende borgerkrig, men senere gikk landet

inn i en mer positiv utvikling: Fagbevegelsen spilte en viktig rolle i demokratiseringsprosessen, og i første halvdel av 1990-årene ble det holdt frie valg. I forbindelse med presidentvalget i 1993, oppsto en politisk krise: Moshood Abiola som var i ferd med å vinne valget, ble satt i husarrest, valget ble annullert og general Sani Abacha grep makten. Fagbevegelsen som støttet

Sittende fra venstre: De nigerianske fagforeningslederne Frank Kokori og Milton G. Dabibi, som nettopp er frigitt fra fangenskap i sitt hjemland. Her ønsker jeg dem velkommen til en markering av frigivelsen, som ble holdt i Stavanger i form av en afrikansk preget tilstelning på Skjenkestuen i Stavanger. De kom hit for å markere at vi hadde bidratt til støtte for fagforeningene i Nigeria i deres kamp og for å vise takknemlighet for den støtte de og deres familier hadde fått i de vanskelige årene med fengsling og undertrykking.

Abiola truet med streik, ble utsatt for forfølgelse, lederne ble arrestert og fagforeningskontorene okkupert.

Jeg kjente fagforeningslederne- Frank Kokori NUPENG og Milton G. Dabibi i PENGASSAN godt ettersom jeg hadde sittet ved siden av dem på flere av ILOs møter. Kokori ble umiddelbart isolert i fangenskap i ørkenområdene i det østlige Nigeria, mens Dabibi klarte å holde seg skjult. Som leder for verdens olje- og gassarbeidere begynte jeg straks å aksjonere overfor alle tenkelige og utenkelige allierte, for å legge press på nigerianske myndigheter for å få frigitt Kokori og Dabibi, som var fengslet uten noen som helst lov og rett. Gjennom forskjel-

lige kanaler holdt jeg kontakten med Dabibi. Han klarte å ta seg over grensen til Benin og derfra til Stavanger, hvor han var vår gjest. Vi ville gi han beskyttelse til det var blitt fredeligere i hans hjemland og sammen med vår internasjonale føderasjon fortsette arbeidet for en demokratisk fagbevegelse i Nigeria fra utlandet. Men Dabibi ville etter en snau måned returnere til sitt hjemland, dels av personlige familiære grunner og dels av strategiske grunner. Han ble dessverre arrestert straks etter hjemkomsten og sendt i fangenskap på grensa mot Kamerun.

Vi fortsatte å aksjonere der vi kunne. På ILOs møte i Geneve angående menneskerettigheter i oljeindustrien hadde vi nominert Dabibi og Kokori som representanter for ICEM – Den internasjonale føderasjon for kjemi-, energi- og gruvearbeidere. Ved møtets begynnelse meddelte vi at vi ikke kunne starte fordi vi manglet to representanter fra Nigeria. Vi henvendte oss direkte til Nigerias myndighetsrepresentant som ikke kunne bistå oss. Dette er trepartsforhandlinger. Jeg var ordfører for arbeidstaker-delen. Etter en lang dragkamp truet ILOs ledelse med å kansellere hele sesjonen med grunnlag i vår aksjon. Etter dette måtte Nigerias myndighetsrepresentant innrømme at de to var fengslet uten lov og dom. De var en trussel for regimet pga fagforeningenes styrke. Nær 90 % av Nigerias eksportinntekter kom fra oljevirkomheten, og en streik ville få enorme konsekvenser. Vi fikk ikke frigitt Kokori og Dabibi, men vi fikk forvist Nigerias myndigheter fra diskusjonen om menneskerettigheter i oljeindustrien.

Senere samme dag møtte jeg under et nødvendig ærend i vaske-rommet den nigerianske lederen som sto med foten i vaskekummen. Han meddelte meg høflig at han var en budbringer, og at han ikke på død og liv var på linje med sin regjeringens politikk. Hans fotvasking var en prosess han måtte gjennom i tilknytning til sin bønnestund.

I 1998 døde Abachi, og Dabibi og Kokori ble sluppet ut av

fangenskapet. De kom begge til Stavanger hvor deres frigivelse ble feiret på Skjenkestuen med innslag av nigeriansk musikk. Dabibi som var jurist, avsluttet sin yrkeskarriere som dommer i arbeidsretten, mens Kokori gikk av som fagforeningsleder men fortsatte som politisk aktiv.

Noen år etter så jeg den den fotvaskende nigerianeren igjen på ILOs konferanse om oljevirkomheten. Han ba om en samtale og forsikret om at det nye regime hadde et godt forhold til fagforeningene, noe som mine fagforeningskolleger fra Nigeria bekræftet. Det var et godt øyeblikk i mitt liv som internasjonal fagforeningsmann. Dessverre sliter landet fremdeles med en korrupsjonskultur og utsettes jevnlig for en brutal, hensynsløs og organisert terrorisme.

Kommunismens fall

Ved Sovjets sammenbrudd, oppstod en ny utfordring i de tidligere kommuniststyrte republikkene i Øst-Europa og Sovjetsamveldet. Fagbevegelsen i kommunistlandene var stort sett et redskap for kommunistpartiet og hadde stor makt på arbeidsplassene. Opprøret i Polen som startet på et skipsverft i Gdansk og førte til dannelsen av Solidaritet, var et opprør for en fri og uavhengig fagbevegelse. Det går en direkte linje fra opprøret i Gdansk til Berlin-murens fall. For fagbevegelsen ble det en overgang fra sentralt styrte, statseide bedrifter til arbeidsgivere som ble styrt etter markedsbaserte «kapitalistiske» grunnsetninger.

Fagbevegelsen i det tidligere Sovjetunionen hadde en grunnleggende diskusjon om sitt framtidige organisasjonsmønster. Skulle de bevare sin overnasjonale struktur og fortsette som en samlet organisasjon for de nye selvstendige republikkene eller skulle det bygges opp nye organisasjoner i republikkene. Hos den gamle ledelsen hvor de hadde hatt betydelig innflytelse på de styrende organene, var holdningen at de burde fortsette med

overnasjonale forbund. De nye kreftene vant fram og det ble dannet nye forbund i de selvstendige republikkene. NOPEF hadde et godt og etablert forhold til olje- og gassforbundet i Sovjetunionen. Dette forholdet ble videreført i den nye strukturen, og det var særlig i Russland og oljerepublikken Aserbajdsjan at vi etablerte et nært samarbeid. Jeg var både rørt og stolt da det nystiftede Russian Oil and Gass Workers Union (ROGWU) lagde sin første pin. Den var lik NOPEFs, men

Fra hovedstaden Baku i sovjetrepublikken Aserbajdsjan i 1980. Fra venstre:

Tom Nordahl - styremedlem i NOPEF, Lars A. Myhre - leder NOPEF, og som forteller om Statfjordfeltet, Vladimir Sedenko, leder for det 1.8 mill store oljearbeiderforbundet i Sovjetsamveldet. Han gikk av ved sovjetstatens opphør. Raez Eldaniz, som her var ungdomssekretær i det sovjetiske forbundet, og som kom til å spille en betydelig rolle ved opprettelsen av det aserbajdsjanske oljeforbundet etter sovjetstaten. Eldaniz var en sentral aktør i samarbeidsprosjektet med NOPEF. Femte person var tolk.

NOPEF-navnet var selsagt erstattet med ROGWU. Den faglige kontakten og utveksling av delegasjoner har gitt et stadig nærmere forhold til våre russiske kolleger. Fagbevegelsen er godt organisert i olje- og gassektoren, og vi har grunn til å være stolte av at verdens desidert største olje og gassarbeiderforbund – nær 1.5 millioner medlemmer – har Industri Energi som en av sine nærmeste samarbeidspartnere internasjonalt.

Aserbajdsjans oljearbeidere fikk ny ledelse i midten av 1990-årene. Statoil hadde etablert seg i Baku, og dette, sammen med tidligere bekjentskap, gjorde at asserne bad om et møte. Vi møtte dem i Istanbul, hvor det tyrkiske forbundet medvirket med tolkning – tyrkisk og aserbajdsjansk er nært beslektede

språk. Møtet ble opptakten til et tett og godt forhold mellom våre fagforbund. Vi la opp et treårig program: De første to årene skulle møtene finne sted i Baku hvor temaene var organisering og bygging av organisasjonen, avtaler og forhandlinger; det tredje årets seminar ble lagt til Norge med arbeidsmiljø som hovedtema. Seminarene var svært vellykket og styrket forholdene mellom det aserbajdsjanske oljearbeiderforbundet og NOPEF, siden Industri Energi.

Aserbajdsjan er verdens eldste olje- og gassproduserende nasjon. Den første brønnen ble sannsynligvis boret i 1847 - 12 år før den offisielt eldste brønnen i USA, i Titusville, Pennsylvania. I Aserbajdsjan ligger olje- og gassførende lag helt oppe i dagen. I lange tider har det vært brennende gass fra disse lagene. Aserbajdsjan markedsfører seg som «The land of fire» og langt tilbake i tid har tilhengere av «Ildguden» valfartet dit.

Storproduksjon av olje kom først etter oppfinnelsen av forbrenningsmotoren og bruk av denne til transportformål. Rundt 1900-tallet sto Aserbajdsjan for omlag 50 % av verdens produksjon og mer enn halvparten ble produsert og foredlet av Nobel Oil Company, stiftet av familien Nobel. Baku var for 100 år

siden en sterk voksende by med strålende bygg og avenyer. Byen ligger sentralt på den gamle silkeveien til Østen, og beliggenheten ved Det kaspiske hav har gjort den til en stor havneby med forbindelser sørover til Iran, nordover til Russland, østover til Sentral-Asia, og vestover til Svartehavet hvor store mengder olje ble transportert i tank på jernbane. Nå er det bygget rørledninger til Tyrkia.

Fagbevegelsen har en gammel historie i Aserbajdsjan. Bakus beliggenhet og en sterk undergrunns arbeiderbevegelse i tsartidens Russland, gjorde at det illegale russiske sosialdemokratiske partiet trykket sin avis og distribuerte den derfra. Oljearbeiderne var en samlet gruppe som støttet den gryende arbeiderbevegelsen i tsardømmet. Høsten 1904 gikk oljearbeiderne til streik for å få en tariffavtale. Dette lyktes de med, og en av de første nasjonale tariffavtalene, og den desidert første innen olje- og gass, så dagens lys. Stalin hevdet at han tok del i byggingen av organisasjonen og gjennomføringen av streiken, som utsendt infiltratør fra Lenin og det russiske arbeiderpartiet. Den 25 år gamle Josef Dsjugasjvili virket angivelig som revolusjonær organisator i Kaukasia, men det finnes ingen tydelige spor etter hans innsats i streiken.

Olje- og gassproduksjon er fremdeles den desidert viktigste næringen i Aserbajdsjan og kommer til å være det i rimelig overskuelig framtid. Landet er preget av et styresystem og en ledelse som lider av gamle tradisjonelle familiebånd eller klaner, hvor det forventes at familiemedlemmer med makt og innflytelse ser til sine nærmeste, og at familiemedlemmer stort sett følger overhodet. Dette er i seg selv en kultur som lett fører til korrupsjon på mange plan - og valgfusk. Til tross for disse forhold virker oljeforbundet som et veldrevet og demokratisk forbund. Det er fra tillitsvalgte og medlemmer i forbundet jeg har fått min informasjon om det indre, lukkede maktapparatet i landet. De samme understreker at de har første prioritet på å

skaffe arbeidsplasser til flere – nær 100 % av industriarbeidsplassene som ikke var knyttet til olje- og gassnæringen, ble nedlagt da Sovjetunionen ble oppløst og russerne trakk seg ut.

Olje- og gassproduksjonen er helt avgjørende for landets økonomi. Dette gjør at de tillitsvalgte, som alle er valgt på demokratisk vis, satser på å utvikle nye arbeidsplasser framfor å aksjonere mot den politiske ledelse og den manglende åpenhet som valg og styringssystemer er preget av. Det meldes imidlertid om at det skjer forbedringer og at landet ønsker å orientere seg stadig mer mot Vest-Europa. Landet er formelt i krig med nabostaten Armenia, men dette vises mer i de store mengder flyktninger som bor i Baku enn aktive krigshandlinger. Til tross for at mange så på sovjettiden som en okkupasjon av landet, er forholdet til russere godt, særskilt innen olje- og gassindustrien. Mange av de russere som i dag har lederstillinger i Russlands olje- og gassindustri, gikk sine barnesko i Aserbajdsjan og Baku, eksempelvis den nylig avgåtte lederen for ROGWU, Lev Mironov. De langt fleste er muslimer, men du blir ikke plaget med misjonering. I gatene i Baku er det vestlige moter som preger både menn og ikke minst kvinner. De jeg kjenner har tro på at landet vil utvikle seg mot et åpent demokratisk samfunn, og at veien dit går gjennom stadig mer kontroll med inntektsstrømmen fra olje og gass.

NOPEF har også hatt et tilsvarende samarbeid med Romania, hvor de i mer enn hundre år har produsert olje og gass, i de senere tiår også offshore.

Olje for utvikling (OFU) ble igangsatt av den norske regjeringen i 2005. Hensikten med OFU-programmet var å redusere fattigdom gjennom å styrke økonomisk, miljømessig og sosialt et ansvarlig lederskap innen petroleumsindustrien. LO har fått støtte av OFU-programmet siden 2007. Flere regionale konferanser ble gjennomført. De siste årene har for-

bund som organiserer i petroleumsindustrien i Bolivia, Cuba, Mosambik og Ghana, vært prioritert. Fokus har vært å styrke faglige rettigheter, rekruttere medlemmer, opplæring i HMS samt generell fagforeningskunnskap. Det er viktig å bidra til at forbundene samarbeider tettere med de nasjonale landsorganisasjoner for å øke sin politiske innflytelse. Kompetanseoppbygging om olje- og gassindustrien med fokus på fagbevegelsen, utgjør kjernen i programaktivitetene.

LO bidrar med økonomisk støtte til kurs og opplæring og nødvendig materiell. I samarbeid med Fagforbundet Industri Energi bidrar LO med ressurspersoner og relevant kompetanse fra norsk sektor med aktiviteter og skoling gjennomført i Norge eller partnerland. Fagbevegelsen i de deltakende land møter ulike sett utfordringer og det er langt igjen før vi kan si oss fornøyd med situasjonen for sine arbeidere i petroleumssektoren. Deltakelse i OFU-samarbeidet har likevel bidratt til å fremme bevisstheten og kunnskapen om petroleumssektoren i fagbevegelsen. Dette har gjort dem i bedre stand til å drive politisk påvirkningsarbeid, mobilisering og overvåking av landenes oljepolitikk. LO vil videreføre støtten til OFU-programmet også etter 2015, skriver Nina Mjøberg, seksjonsleder i LOs internasjonale avdeling. Det samme gjelder Industri Energis engasjement. Internasjonalt solidarisk fagbevegelsesarbeid er sannsynligvis det mest effektive og konkrete vi kan engasjere oss i for å styrke demokrati og menneskerettigheter. Det er derfor beklagelig at vi i 2016 – i den blå-blå regjeringstiden - mister støtten til OFU-programmet.

Katastrofer, miljø og klima

Denne artikkelen har til nå omhandlet menneskerettigheter og økonomiske muligheter. Olje- og gassektoren har også vært hjemsoekt av katastrofale hendelser. De to som har krevd flest menneskeliv har begge funnet sted i Nordsjøen. Om kvelden den 27. mars 1980 kantret Alexander Kielland på

norsk sektor. 123 oljearbeidere mistet livet og mange fikk men for livstid. Katastrofen ble så omfattende som den ble fordi en rekke faktorer plutselig virket i en retning – noe som er tilfelle i nær alle større katastrofer. De mange faktorer som ble avslørt i granskningen, gjorde at sikkerhets og beredskapsarbeidet på norsk sokkel fikk en helt ny dimensjon, hvor sikkerhetsopplæring, utstyr, livbåter og redningsveier fikk høy prioritet.

Åtte år senere – 6.juli 1988 – tok den integrerte produksjonsplattformen Piper Alfa fyr på britisk side av sokkelen. Oljearbeiderne var fanget i et eksplosjonsaktig flammehav som kostet 167 av de 226 oljearbeiderne om bord livet. En av flere erfaringer etter Piper Alfa var å sikre bedre skille av produksjonsdelen og boligdelen på plattformene. I den etterfølgende granskningen ble det ofte referert til begrepet «menneskelig feil». Det er selvfølgelig at det er mennesker som har konstruert plattformen, og det er mennesker som har organisert og ledet arbeidet. Menneskelig feil blir imidlertid alltid tillagt de som står i siste linje. De menneskelige feilene er etter min mening å finne i manglende planlegging og planløsninger, for ikke å snakke om arbeidskultur og organisering.

Dette fikk vi til alt overmål demonstrert i Deepwater Horizon Macondo -ulykken i Mexico-gulven. Brannen brøt ut 20.april 2010 og stoppet den 15. juli samme år. Brønnen ble sikret 4. august etter at 650 000 tonn olje var sluppet ut i havet. Ulykken ble en miljøkatastrofe for havområdene og kysten hvor fiske, fangst og dyrking av skalldyr samt fugleliv ble hardt rammet. Olje- og gassproduksjonen har også satt betydelige spor fra landproduksjonen i Niger-deltatet i Nigeria, og i Aserbajdsjan er store jordområder rundt Baku preget av 150 års oljeproduksjon hvor folk i tidligere tider hadde sine hus og hjem blant riggene, og hvor kyr, geiter og sauer beiter på de sparsomt forekommende grasstråene blant de gamle riggene.

Jeg husker en reaksjon som jeg fikk første gang jeg steg ut på flyplassen i Baku. Det luktet olje. Jeg tenkte at det skyldtes flymotorene, men olje-eimen fortsatte å følge oss inn mot byen. Dette var i 1980, og oljeproduksjon hadde pågått i ti år. Jeg prøvde så diplomatisk jeg kunne å antyde at her kunne vi tydelig kjenne hva som ble produsert, hvorpå vårt aserske vertskap svarte at det lukter penger. Min assosiasjon var at her var ikke oljeproduksjon noe nytt, men en naturlig del av deres hverdag, akkurat som sildefiske var det på Karmøy, hvor vi sa akkurat det samme når de kokte sildolje på Kopervik Sildoljefabrikk og nordavinden brakte eimen inn over Kopervik: Det luktet penger.

Men utslippene er dessverre ikke bare knyttet til produksjonen. Utallige skipsforlis har resultert i betydelige utslipp til strender og svaberg og gjort skade på flora og fauna verden over. Den verste ulykken av denne karakter fant sted i Alaska i 1989 ved grunnstøtingen av oljetankeren «Exxon Valdez». Oljekrisen i 1973 medførte at USA måtte søke oljeressurser utenfor den arabiske verden.

Områdene i ned-arktiske delen av Alaska viste seg å ha betydelige ressurser. Under slagordet «Keep America independent» startet produksjonen der nord i isødet. For å få oljen til forbrukerne, ble det bygget en flere hundre km lang rørledning tvers over Alaska til utskipningshavnen Valdez. Den 24. mars 1989 grunnstøtte tankeren Exxon Valdez bare 40 km sør for Valdez, i et meget sårbart område for dyrelivet i havet. 33000 tonn olje lekket ut i Prince William Sound og forårsaket enorme skader.

Oljeselskapene må gjøre opp for seg, og erstatningssakene etter «Exxon Valdez»- og Macondo-ulykkene hører til de desidert største i historien. Jeg har hørt hevdet at dersom Statoil hadde blitt rammet av de samme krav som BP, hadde Statoil vært konkurs.

Tilbake til mer hjemlige forhold. Vår største utblåsning var på Ekofisk Bravo i 1977. 22. april begynte brønnen å blåse ut olje under vedlikeholdsarbeid. Med hjelp fra amerikanske brønn-dreper-firmaer lyktes det å stenge brønnen 30. april. Oljeutslippet ble først beregnet til 20.000 tonn, men senere, basert på produksjonshistorien til Ekofisk, redusert til 9000 tonn. Et ukjent antall sjøfugl omkom, og det ble brukt betydelige mengder kjemikalier til å bryte ned oljen. Gunstige værforhold og stor fordampning (50%) av oljen gjorde at det ikke ble påvist skadet på livet i havet. Norge har hatt fiske som næringsgren i hundrer av år. Det har derfor vært nødvendig å finne en måte å utnytte olje- og gassressursene som kan gi fortsatt grunnlag for vårt tradisjonelle havbruk.

Det er fra forskjellig hold mange påstander om oljevirk-somhetens negative påvirkning på livet i havet. På norsk side er ikke disse påstandene vitenskapelig påvist. Derimot har installasjoner og rørledninger begrenset fiskernes tilgang til å fiske der innretningene er plassert eller i deres nærhet. Når det gjelder seismiske undersøkelser er det funnet løsninger som partene har kunnet leve med. Det tror jeg også vi vil makte i fremtiden.

Den alvorligste diskusjonen knyttet til industriens fremtid gjelder global oppvarming, målsatt til mindre enn to grader celsius i dette århundret. Dette har ført til at det kreves en sterk reduksjon av utslipp av CO₂. Når vi brenner produkter av kull så er avfallsproduktet CO₂. Kull er nært 100 prosent karbon, mens olje- og gass består av sammensetninger av hydrogen og karbon. Metangass er lettest og har minst karboninnhold i forhold til hydrogen, mens tunge oljer betydelig større karboninnhold enn lettere oljer. På den annen side er brennverdien større med høyere karboninnhold. Et av hovedargumentene for leting og produksjon på norsk sokkel er at gassen kan erstatte kull som energibærer og følgelig bidra til betydelig reduksjon av CO₂-ut-

slipp. Det er også et faktum at selv om vi øker produksjon av energi fra sol, vind og jordvarme, så vil det være et betydelig behov for så store mengder energi i en verden med økende befolkningstilvekst, at vi i all overskuelig fremtid vil være avhengig av energiforsyning fra fossile kilder. Dersom vi mener alvor med å redusere og helst avskaffe ekstrem fattigdom i verden, så betyr dette økt energibruk pr hode og det nåes ikke uten bruk av fossil energi. Vår innsats må derfor konsentreres om å fange CO2 og hindre den fra å komme inn i atmosfæren.

Sluttmerknad

Den utvikling som vi globalt har vært vitne til i de siste årene, hadde ikke vært mulig uten bruk av olje og gass. Det kan trygt hevdes at dette har vært en velsignelse for utvikling av industri, verdenshandelen, kommunikasjon, transport av personer og gods til lands, på havet og i luften. Den store avhengigheten av olje og gass har gjort at produsentene er blitt tilført store rikdommer som på ulikt vis er forvaltet ikke alltid kommet folk flest til gode. I mange tilfeller har rikdommen blitt benyttet til å holde liv i udemokratiske styreformers hvor sentrale menneskerettigheter er satt til side.

Det er også en realitet at de store multinasjonale oljeselskap har sine svin på skogen.

Der hvor faresignalene har vært tatt hensyn til og erkjennelsen av at det dreier seg om gruvedrift hvor produktet ikke kan gjenvinnes, har olje- og gassproduksjonen vært en berikelse og velsignelse for bygging av et bedre samfunn. Men det skal god rygg til å bære et godt samfunn. Det krever en solidarisk tenkning bygget på fellesskap og samhold. I arbeidslivet ser vi utviklingstrekk hvor mer og mer er bygget på tilfeldige oppdrag som erstatning for faste ansettelsesforhold, og hvor den enkelte markedsfører seg selv på internett. Som et tydelig svar på overskriften er det min klare mening at olje- og gassvirksomheten har vært en velsignelse for vårt land, gjort det mulig å bygge

velferdsstaten, opprettholde skole- og helse-systemer som er av beste kvalitet. Det vil kreve fortsatt produksjon og avsetning av midler til videreutvikling av vårt næringsliv og trygging av fremtidige ytelser for å holde velferdsstaten vedlike.

Det er viktig at andre olje- og gassproduserende land blir kvitt udemokratiske element, korrupsjon og skjevfordeling av godene. I denne kampen er internasjonalt faglig arbeid det viktigste vi har. Norsk arbeiderbevegelse har en sterk posisjon i den frie internasjonale fagbevegelse. Vi må aktivt fortsette denne virksomheten. Internasjonale globale konsern har hatt et varierende forhold til fagforeninger og i særdeleshet til fagbevegelsens internasjonale føderasjoner. Oljeselskapene har tildels vært direkte fiendtlig innstilt til fagforbund og i særdeleshet der disse har hatt forbindelser over landegrensene.

I 1998 inngikk Statoil en global avtale med Den Internasjonale Kjemifag-, Energi- og Gruvearbeiderføderasjonen (ICEM) og NOPEF (nå Industri Energi) om faglige rettigheter og andre sentrale menneskerettigheter for selskapets internasjonale engasjement. Det var den første avtalen som arbeidsgivere inngikk med en internasjonal føderasjon. Det viktigste ved avtalen var at Statoil aksepterte ICEM som en part av en slik avtale. Det tok noen tid før flere avtaler kom på plass. Etterhvert er det blitt opprettet mer enn hundre globale avtaler.

Vi har grunn til å være stolte av at vi var med på å legge grunnlaget for den første globale avtalen. Jeg har sterk tro på at internasjonalt faglig arbeid er den mest realistiske veien til bekjempelse av våre tre hovedfiender: fattigdom, arbeidsløshet og korrupsjon. Forpliktende avtaler med globale konsern er en god grunnpilar i dette arbeidet.